

A modern mítoszok képei

(vázlat)

Ajánlott könyvészet

- Barthes, Roland: *Mythologies*. Paris, 1957. (Magyarul részlet: *Mitológiák*. Budapest, 1983.)
- Boia, Lucian: *Történelem és mítosz a román köztudatban*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 199. (Eredeti kiad.: *Istorie și mit în conștiința românească*. București, Editura Humanitas, 1997.)
- Brunel, Pierre (red.): *Miturile secolului XX*. I–II. București, 2003.
- Girardet, Raoul: *Mituri și mitologii politice*. București, 2004.
- Ferber, Michael: *Dicționar de simboluri literare*. București, Cartier, 2001. (Eredeti kiad.: *A Dictionary of Literary Symbols*. Cambridge University Press, 1999.)
- Hankiss Elemér: *Félelmek és szimbólumok*. Egy civilizációelmélet vázlata. Budapest, Osiris Kiadó, 2006.
- Nietzsche, Friedrich: *A tragédia születése avagy görögség és pesszimizmus*. Bp., 2007.
- Segré, Monique (red.): *Mituri, rituri, simboluri în societatea contemporană*. Timișoara, 2000.
- Székely János: *A mítosz értelme*. Bukarest, 1985.

I. A mítosz újrafelfedezése

* A *demitologizáló pozitivistá szemlélet* a 19. században (lásd előbb!)

* A *mítosz újrafelfedezése* a 19. század végén

- Friedrich Nietzsche (1844–1900): *A tragédia születése* (1872)
→ Az apollói és a dionüoszosi életelv az élet esztétikai érzékelését jelenti. Szókratésszel tűnik fel az a téves képzet, hogy a gondolkodás képes irányítani a moralitást, az emberi lét egészét.
→ *a mítosz felértékelése*: „az ember a mítosz nélkül őrjöngővé lesz”
- A racionalista szemlélet megkérdőjeleződése a kultúra különböző területein (filozófia, természettudományok, freudi pszichológia, művészetek stb.) (lásd előbb!)

* A 20. századi *pszichologizáló mítoszelméletek*

→ C. G. Jung, M. Eliade, N. Frye stb. (lásd előbb!)

II. A mítosz tág definíciója

- Forrás: Henri Morier: *Dictionnaire de poétique et de rhétorique*. Paris, PUF, 1961.

1. Anonim eredetű, gyakran etnikus jellegű *legendás történet*, aminek allegorikus jelentése, szimbolikus értéke van. – Például Prométheusz mítosza, Enkidu és Gilgames mítosza (lásd: Székely János 1985), keresztény mitológia, magyar mitológiai történetek stb.

- A mitopoétikus kor történetei (mítoszai) és a velük összekapcsolódó rítusok teljes világértelmezést valósítanak meg.

2. A fenti **legendás történet egy vallási vagy költői világértelmezés része** lesz. – Pl. Héraklész vagy Sziszifusz mítoszáat a világirodalomban többen feldolgozták (pl. Albert Camus: *Le mythe de Sisyphe*, 1941.); Thomas Mann a *József és testvérei* című regényében „újraírta” a bibliai mítoszt. A Prométheusz-mítosznak vannak 19. századi irodalmi értelmezései: pl. a költő (vátesz) megsérti az istenek privilégiumait, hogy jót tehessen az emberekkel stb. – A mítoszok irodalmi, művészeti feldolgozásait kézikönyvek tartják számon.

→ Michael Ferber: *Dicționar de simboluri literare*. București, 2001.

3. **Kollektív nézet**, egyfajta **spontánul szerveződő laikus hit**.

Példák:

- Középkori eredetű keresztény mítoszok: pl. az öldöklő angyal, a földi paradicsom képzetei, eszkatológia (világvég)
→ Jean Delumeau: *A paradicsom története*. Budapest, 2004.
→ Rudolf Bultman: *Történelem és eszkatológia*. Budapest, 1994.
- 19. századi mítoszok: haladás, az Ég felé való felemelkedés, a szív az érzelmek középpontja, a lázadó költő, a zene és az autentikus lét kapcsolata stb.
→ Victor Hugo: *La Légende des siècles* (1859, 1877, 1883): kis eposzok sora mutatja be az emberiség haladását a múltbeli bűnöktől, tévelygésektől a szeretet, a jóság, a harmónia felé
- Modern mítoszok: sztárkultusz, a sebesség mítosza, a sport mítosza, a könnyű ételek/tökéletes test mítosza, amerikai mítoszok stb.
→ Pierre Brunel: *Miturile secolului XX*. I–II. București, 2003.
→ Paul Virilio: *Az eltűnés esztétikája*. Budapest, 1992.
→ Christopher Lasch: *Az önimádat társadalma*. Bp., 1984.
→ Lucian Boia könyvei a román nemzeti mítoszokról (*Történelem és mítosz a román köztudatban*. Bukarest, 1999.) és a modern társadalomról (*Mitul democrației*. București, 2003.; *Mitologia științifică a comunismului*. București, 2005.)
→ Girardet, Raoul: *Mituri și mitologii politice*. București, 2004.
→ Segré Monique (red.): *Mituri, rituri, simboluri în societatea contemporană*. Timișoara, 2000.
→ Az erdélyi magyar önazonosság-tudat mítoszai – (Lásd külön vázlatban!)

4. Rövid történet, szentimentális mese, **igazként beállított hazug beszámoló**. – Pl. az a történet, hogy Verlaine alkoholos befolyás alatt írta a verseit (vö. Academe d’Absomphe → az abszintből!); Brassai Sámuelről, a szórakozott professzorról szóló történetek stb.

III. Néhány további elméleti kérdés a mítosz kapcsán

*** A demitologizálás mint jogi probléma**

- „A megértett Isten nem Isten.”
- „Igazak” vagy „hamisak” mítoszok? – Nietzsche: „mítosz nélkül az ember őrzőgővé lesz”

*** A parttalanság kérdése**

- Vannak „klasszikus” és modern mítoszok, lokális mítoszok stb.
- Vannak népi, irodalmi, politikai-ideológiai stb. mítoszok, élő és éltetett mítoszok: a mítosz „tulajdonjoga”.

*** A történetiség kérdése a mítoszalkotásban**

- a mitizálás koronként változik. – Pl. a vademberről alkotott kép történeti alakulása.

*** A médiumok kérdése: miben fejeződik ki a mítosz?**

- A mítosz médiumai lehetnek: kollektív ritualizált gyakorlatok, kultikus ünneplés, fényképek; orális folklórműfajok stb.

IV. Állandó mítoszelemek modern mítoszokban

(néhány példa P. Brunel könyve alapján)

- Hősmítoszok

= a kultúrhős, harc a Káosszal

- A Férfi mítoszai

- a testépítő (bodybuilding)
- a katona (pl. a katonai szolgálat vége)
- harc a világalomért
- az amerikai hős mítosza
- szuperhősök (Superman, Tarzan)
- az intelligens hős (pl. Harry Potter szemüvege, internet, a cigaretta mint

jelkép)

- Don Juan

- a detektív (Sherlock Holmes, Maigret)

- ikermítoszok

- androgün jelleg (kettős nemiség)

(Platón: *Lakoma* c. Művében olvasható a következő régi mítosz: Az emberek ősei kétneműek voltak, két arcuk, négy karjuk és négy lábuk volt. Zeusz gögösségük miatt megbüntette őket: kettévágta az arcukat és nemi szerveiket a vágás felé fordította. Az emberek azóta keresik elveszett felüket, és ha megtalálják, létrejön az Erósz, a szerelem. Utódok azonban csak különemű felektől születnek.)

- a Nő mítoszai

- Az emancipált nő (feminizmus)

- a harcias nő (amazonok) – pl. politikai mítoszokban

- a modern angyal (pl. Diana mítosza), anorexia

- a démoni nő

- a Megváltó

- a diktátor
- a hasonmás mítosza (klónozás)
- Állatmítoszok
 - vámpírizmus
 - metamorfózisok
 - totemizmus
- Növényiség mint életszimbólum → növényi totemizmus
- Az utazás mítoszai
 - úrutazás, időutazás
 - a sebességek, járművek
- Aranykor
 - ökológia
 - a keleti paradicsom, a sziget
 - szekták, millenarizmus
 - a szerelem (pl. Valentin Day)
 - folklór az ünnepeken: a szent kezdet tisztasága
- Eszkatológia
 - nukleáris apokalipszis
 - vendégek a világrból
 - csillagok háborúja
 - SIDA
 - a sárga veszedelem
 - Shoah